

NORGES HØYESTERETT

Den 28. september 2017 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Normann, Ringnes og Arntzen i

HR-2017-1846-U, (sak nr. 2017/485), straffesak, anke over dom:

Den offentlige påtalemyndighet

mot

X AS

(advokat Erling O. Lyngtveit)

truffet slik

B E S L U T N I N G :

- (1) Saken gjelder krav om erstatning etter frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 438.
- (2) Saken har sin bakgrunn i en ulykke i 2007, hvor store deler av gesimsen på en bygård raste ned på fortauet og traff en tilfeldig forbipasserende, som døde av skadene hun ble påført. Den 24. april 2008 tok Oslo statsadvokatembeter ut tiltale mot A og X AS, for blant annet overtredelse av straffeloven 1902 § 239, som rammet uaktsomt drap. Tiltalen bygget på at A og X AS som gårdeiere ikke hadde oppfylt plikten til vedlikehold og sikring av bygget.
- (3) Ved Oslo tingretts dom av 19. desember 2008 ble A og X AS funnet skyldige i uaktsomt drap.
- (4) A og X AS innga fullstendige anker. Ved Borgarting lagmannsretts dom 22. mars 2010 ble A og X AS igjen dømt i henhold til tiltalen.
- (5) Begge anket, men Høyesteretts ankeutvalg besluttet 23. juli 2010 å nekte ankene fremmet. Begjæring om omgjøring ble ikke tatt til følge ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 13. desember 2010.

- (6) Den 18. desember 2014 besluttet Gjenopptakelseskommissjonen gjenåpning av Borgarting lagmannsretts dom 22. mars 2010. Grunnlaget for gjenåpning var straffeprosessloven § 392 andre ledd. Kommisjonen fant under henvisning til blant annet nye sakkyndige vurderinger at det forelå særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen var riktig.
- (7) Høyesteretts ankeutvalg besluttet 4. februar 2015 at de gjenåpnede straffesakene mot A og X AS skulle behandles av Eidsivating lagmannsrett.
- (8) Eidsivating lagmannsrett avsa dom 6. desember 2016 med slik domsslutning:
- "1. A frifinnes.
2. X AS frifinnes."
- (9) Påtalemyndigheten anket frifinnelsen til Høyesterett. Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 29. mars 2017 ble anken ikke tillatt fremmet.
- (10) X AS har 24. april 2017 inngitt krav om erstatning for nødvendige utgifter til selskapets forsvar etter straffeprosessloven § 438 jf. § 441. Kravet er nærmere begrunnet og spesifisert i prosesskriv 26. mai 2017. Det kreves dekning av utgifter til privatengasjerte sakkyndige, juridisk bistand fra andre advokater enn de offentlig oppnevnte forsvarerne, øvrige utgifter til utredning, samt utgifter til reise, opphold og diett i tilknytning til behandlingen av saken i Eidsivating lagmannsrett. Utgiftene skriver seg fra perioden 2007–2017. Det samlede erstatningskravet er på nærmere 3,8 millioner kroner.
- (11) *Oslo statsadvokatembeter* har fått anledning til å uttale seg, jf. straffeprosessloven § 441 fjerde punktum. Ved prosesskriv 8. juni 2017 er det hovedsakelig anført at ikke alle erstatningspostene kan dekkes etter straffeprosessloven § 438, samt at det ikke er dokumentert at alle utgiftene har vært nødvendige.
- (12) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker:
- (13) X AS har krevd erstatning for forsvarsutgifter pådratt fra etterforskningens oppstart i 2007 og frem til Eidsivating lagmannsretts frifinnende dom i 2017, jf. straffeprosessloven § 438 første ledd. Kravet gjelder i det alt vesentlige utgifter i tilknytning til realitetsbehandlingen i tidligere instanser. Spørsmålet er om Høyesterett er riktig instans når kravet fremmes i forlengelsen av ankeutvalgets beslutning om å nekte påtalemyndighetens anke fremmet.
- (14) Straffeprosessloven § 441 regulerer hvilken domstol som har kompetanse til å treffe avgjørelse om erstatning for saksomkostninger etter frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 438. Bestemmelsen lyder:
- "Avgjørelse om erstatning for saksomkostninger tas i dommen eller i den kjennelse som avslutter saken. Er slik avgjørelse ikke truffet, eller innstilles forfølgningen uten dom eller kjennelse, kan krav om saksomkostninger bringes inn til avgjørelse ved kjennelse av den rett som har hatt saken, eller om ingen rett har hatt saken, den tingrett som saken hører under etter § 12. Kravet settes fram innen en måned etter at det ble adgang til det. Før avgjørelsen treffes, skal motparten ha hatt anledning til å uttale seg."**
- (15) Utgangspunktet er at krav om erstatning avgjøres "i dommen eller i den kjennelse som avslutter saken". Det fremgår med andre ord nokså klart av første punktum at lovgiver i forbindelse med to-instansreformen ikke har formulert bestemmelsen med tanke på at ankeutvalget skal avgjøre erstatningskravet under selve ankesilingen, hvor avgjørelsen treffes

ved *beslutning*. Også ved anke over dom er kompetansen til å prøve spørsmålet om erstatning for saksomkostninger betinget av at ankedomstolen treffer realitetsavgjørelse i saken, jf. § 442 første punktum.

- (16) Ordlyden i § 441 andre punktum kan etter utvalgets syn vanskelig tas til inntekt for at kompetansen til å avgjøre *etterfølgende* erstatningskrav, som denne saken gjelder, tilligger Høyesterett. At det er den rett som har realitetsbehandlet saken det siktes til, gir best sammenheng med bestemmelsens første punktum. Når påtalemyndighetens anke over en frifinnende dom nektes fremmet, beslutter ankeutvalget at saken nettopp *ikke* skal realitetsbehandles av Høyesterett.
- (17) I slike saker har det likevel i praksis vært lagt til grunn at Høyesterett "har hatt saken" i relasjon til § 441. Avhengig av når kravet om erstatning for saksomkostninger er fremsatt, har enten ankeutvalgets tre dommere eller formannen i det aktuelle utvalget avgjort kravet. Den første avgjørelsen ser ut til å være HR-2009-716-U, men i den saken var kravet begrenset til utgifter i anledning anken til Høyesterett. Til tross for at denne avgjørelsen gjaldt en annen situasjon, er den senere tatt til inntekt for at Høyesterett også har kompetanse til å avgjøre krav om erstatning for saksomkostninger påløpt under realitetsbehandlingen i tidligere instanser, jf. HR-2012-2148-F, HR-2016-458-F og HR-2016-1394-F. Ingen av disse avgjørelsene, som alle er truffet av utvalgets formann alene, inneholder imidlertid noen prinsipiell drøftelse av kompetansespørsmålet.
- (18) Erstatningskravet som nå er fremsatt dreier seg om utgifter pådratt over en 10-årsperiode på nærmere 3,8 millioner kroner fordelt på 57 ulike erstatningsposter. Kravets omfang og kompleksitet tilsier at det er grunn til å revurdere spørsmålet om Høyesteretts ankeutvalg gjennom silingsbeslutningen kan anses for å "ha hatt saken" i relasjon til straffeprosessloven § 441.
- (19) Straffeprosessloven § 441 er en videreføring av straffeprosessloven 1887 § 458. I henhold til den tidligere bestemmelsens første ledd andre punktum skulle etterfølgende krav om erstatning for saksomkostninger avgjøres av "den ret, for hvilken saken har staat".
- (20) Om forståelsen av denne tidligere bestemmelsen skriver Jon Skeie, Den norske straffeprosess II, følgende på side 289:

"Det er naturlig at den rett som har pådømt en sak eller avvist eller hevet den ved kjennelse, også avgjør et krav på erstatning for saksomkostninger, selv om denne avgjørelse treffes etter særskilt rettergang. Denne rett har allerede kjennskap til iallfall nogen av de omstendigheter som blir bestemmende for avgjørelsen. Det samme gjelder den forhørsrett som har hatt saken til rettslig forundersøkelse. Derimot ikke alltid en forhørsrett som bare har foretatt en enkelt rettergangshandling, f.eks. en granskning, avhørelse av et vidne, eller beslutning om et tvangsmiddel (...)

...

En sak har ikke 'staat' ved en forhørsrett som bare har hatt den til foretagelse av et enkelt rettergangsskritt. At dette er lovens mening, viser også entalls-formen i den første setning: Den omfatter ikke det tilfelle at flere retter har foretatt enkelte rettergangshandlinger. Man kan imidlertid heller ikke si at den har 'staat' ved en forhørsrett som har hatt den til rettslig forundersøkelse etter begjæring fra påtalemyndigheten. Derimot omfatter uttrykket også en appellrett som har avsagt den avsluttende dom (ikke kjennelse) i saken. (...)"

- (21) En tilsvarende formulering – "den Ret, ved hvilken Sagen har staaet" – ble også benyttet i 1887-loven § 471, som er forgjengeren til erstatningsbestemmelsen i någjeldende § 449. I Rt-1933-1305 antar Høyesteretts kjæremålsutvalg at denne formuleringen sikter til den

domstol som "har hatt saken i *dens helhet* under behandling".

- (22) At ordlyden i 1887-lovens § 471 i stor grad var lik ordlyden i § 458, taler for at det den gang var forutsatt at det var samme domstol som hadde kompetanse til å avgjøre krav om saksomkostninger og krav om oppreisning og erstatning. Jon Skeie, Den norske straffeprosess II, side 300 synes også å legge til grunn at de to bestemmelsene skulle forstås likt på dette punkt.
- (23) Så langt mener utvalget at både ordlyden i og forhistorien til § 441 taler for at det er den rett som sist har avsagt realitetsavgjørelse i saken, i vårt tilfelle Eidsivating lagmannsrett, som skal avgjøre også etterfølgende krav om erstatning for saksomkostninger i anledning en uberettiget forfølgning.
- (24) Vektige reelle hensyn trekker i samme retning:
- (25) For det første vil den domstol som avsa den endelige realitetsavgjørelsen ha best forutsetninger for å ta stilling til erstatningskrav knyttet til behandlingen av realitetsspørsmålene i saken.
- (26) For det andre taler rettssikkerhetshensyn for at underinstansen avgjør kravet. Den frikjente sikres da en ankeadgang på samme måte som ved særskilt anke over en omkostningsavgjørelse, jf. HR-2015-145-U med henvisning til § 442 andre punktum.
- (27) Ankeutvalget konkluderer på denne bakgrunn med at en avgjørelse om erstatning for saksomkostninger som helt eller delvis knytter seg til tidligere instansers realitetsbehandling av en sak, skal tas av den rett som sist avsa frifinnende dom i saken.
- (28) I slike tilfeller vil vedkommende instans også måtte ta stilling til den delen av kravet som eventuelt skriver seg fra den frikjentes arbeid i forbindelse med påtalemyndighetens anke til Høyesterett. Utvalget mener dette vil være en fordel fordi erstatningskrav etter straffeprosessloven § 438 og forsvarers salærkrav etter salærforskriften § 10 da kan sees i sammenheng.
- (29) Erstatningskravet i saken her skal etter dette behandles av Eidsivating lagmannsrett.
- (30) Erstatningskravet er i tråd med tidligere praksis fremsatt for Høyesteretts ankeutvalg innen fristen i § 441. Etter omstendighetene finner utvalget ikke grunn til å avvise saken, jf. til sammenligning Rt-2010-510 og Rt-2012-1239.
- (31) Beslutningen er enstemmig.

SLUTNING:

X AS' krav 24. april 2017 om erstatning for saksomkostninger skal behandles av Eidsivating lagmannsrett.

Arne Ringnes
(sign.)

Kristin Normann
(sign.)

Wenche Elizabeth Arntzen
(sign.)

Riktig utskrift: